

Altıncı Daire-i Belediye ve Günümüz Belediye Hizmetleriyle Karşılaştırılması

Şevki Bilgehan ÖNVER

İstanbul Aydın Üniversitesi, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim, İstanbul, Türkiye

Takvim-i Vekayi

ISSN: 2148-0087

Basım Tarihi: 30 Haziran 2019 / 26 Şevval 1440

Gönderi Tarihi: 14.03.2019, Kabul Tarihi:07.05.2019

Cilt: 7 No: 1 Sayfa: 37-72 (2019)

SLOI: <http://www.sloi.org/sloi-name-of-this-article>
Sorumlu Yazar; E-mail: sevki_unver@hotmail.com

ÖZET Gerileme dönemindeki Osmanlı İmparatorluğu, savaş mağlubiyetlerinin ekonomik, sosyal ve siyasal etkilerinden kurtulmak ve imparatorluğu yeniden ayağa kaldırma yoluna gitmiştir. Batıdaki reformları örnek alan 19.yy. aydınlarının Tanzimat Dönemi adını verdiği bu dönemde idari alanda da birçok revizyon göze çarpmaktadır. Devlet yönetiminde köklü değişimler yaşanırken, yerel yönetimler de çağın gereksinimlerine uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda kurulan ilk belediye teşkilatı olan Beyoğlu ve Galata Altıncı Daire-i belediyenin kuruluş süreci ve belediyenin hizmet alanları makalenin ana konusunu oluşturmaktadır. Ayrıca, ilk belediye teşkilatının günümüz belediyelerine etkilerine yer verilmektedir. Arşiv belgelerinden yararlanılan bu çalışmada, ilk belediye hizmetlerinin dönem şartlarında değerlendirilmesi ve günümüz belediye hizmetleriyle karşılaştırılması söz konusudur.

Anahtar kelimeler: Tanzimat Dönemi, Altıncı Daire.

The Sixth Arrondissement and Today's Comparison with Municipal Services

Şevki Bilgehan ÖNVER*

İstanbul Aydın University, İstanbul, Turkey

Takvim-i Vekayi

ISSN: 2148-0087

Published: 30 June 2019 / 26 Şevval 1440

Vol: 7 No: 1 Page: 37-72 (2019)

SLOI: <http://www.sloi.org/sloi-name-of-this-article>

*Correspondence; E-mail: sevki_unver@hotmail.com

ABSTRACT The Ottoman Empire in the period of decline, to get rid of the economic, social and political effects of the defeats of the war and began to remove the empire again. In the 19th century, which took the example of the reforms in the West. During this period, when the intellectuals called the Tanzimat Period, many revisions were observed in the administrative field. While there are radical changes in the state administration, local governments have been tried to be adapted to the needs of the era. In this context, the founding process of the first municipality organization, the Beyoğlu and Galata Sixth Arrondissement, and the service areas of the municipality constitute the main subject of the article. In addition, the effects of the first municipal organization on today's municipalities are included. In this study, which uses archival documents, the first municipality services are evaluated in terms of term and compared with today's municipal services.

Keywords: Tanzimat Era, The Sixth Arrondissement.

1. GİRİŞ

Dünya tarihinin en büyük imparatorluklarından olan gerek devlet yönetim sistemi gerek ekonomik ve ticaret yönetimi gerekse askeri alandaki başarılarıyla tarihe damga vuran üç kıtaya hükmeden Osmanlı İmparatorluğu, gerileme döneminde batıya ayak uydurmak amacıyla modernleşme çabasına girmiştir. Bu modernleşme, toprak bütünlüğünü korumak, savaş mağlubiyetlerinin vermiş olduğu ekonomik ve sosyal zararlarından kurtulmak amacını taşımaktadır. Bu yönde de batılı devletlere çeşitli imtiyazlar vermiştir.

Bu imtiyazların verilmesinin olumsuz sonuçları olmasının dışında, batılılaşma hareketi, Osmanlı'ya devlet yönetiminin reforme edilmesi, ekonomik, sosyal ve askeri alanda ıslahat yapılmasını beraberinde getirmiştir. (Bektaş,2018; 6)

Merkezi yönetimde köklü değişiklikler yapılırken, yerel yönetimler de modernleşmeden nasibini almıştır. Eyalet ve sancak yöntemiyle, döneminin en geniş topraklarına sahip olan Osmanlı devletinde, kamu yönetimi modernleşmiş, meclis başta olmak üzere modern yönetim birimleri görülmeye başlamıştır. Aynı zamanda çalışmaya konu olan belediye yönetimi de ilk kez Tanzimat ve sonrasındaki ilerlemelerle Osmanlı devlet yönetimindeki yerini almıştır. İlk modern belediye teşkilatı bugünkü Beyoğlu ilçe sınırları içinde kurulan, Galata ve Pera (Beyoğlu) 6. Daire-i Belediye'dir ve günümüz yerel hizmetlerin başlangıç noktasıdır.

Özetle, modern yerel yönetimlerde olmayan, yönetim anlayışları terk edilerek, kademeli olarak, ilk belediye 6.Daire teşkilatlanmasını tamamlamıştır. Bununla birlikte, günümüz belediyelerinin çok daha ötesinde hizmetlerde de bulunmuştur. Belediye bünyesinde bir sulh mahkemesinin oluşu, bazı belediye görevlilerinin gönüllülük esaslı çalışması bunlardan bazılarıdır. Modern anlamda ilk şehir planlanması ve Avrupa başkentlerine emsal bir başkent oluşturulma çabaları da Altıncı Daire dönemine rastlamaktadır. Tanzimat Dönemi aydınlarınca ortaya atılan modern belediyecilik hizmeti verilmesi, Altıncı Daire ile mümkün olmuştur. Sultan Abdülmecid devrinde kurulan Galata

ve Pera Altıncı Daire-i Belediye, Fransa yerel yönetim modelinden yola çıkılarak, Osmanlı Devleti'nde uygulamaya geçilmiş ve kurulacak diğer belediye teşkilatlarının öncüsü olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde yerel hizmetler Tanzimat öncesi kadılar eliyle yürütülmektedir. Klasik dönem yerel hizmetler olarak adlandırılan bu dönemde, kadılar dışında vakıf ve cemaatlerin de yerel hizmetleri yerine getirdiği görülmektedir. Fakat merkezi yönetiminde bu yönde bazı yatırımları bulunmaktaydı bazen vergi muafiyeti karşılığı vatandaşın teşvik edildiği yol, köprü, geçitler yaptırıldığı, büyük çaplı bayındırlık ve imar hizmetlerini ise padişah ve üst kademe yöneticilerinin kendi öz kaynaklarını kullanmak suretiyle ve halktan vergi almayarak yaptıkları görülür. Yani klasik dönem belediyecilik hizmetlerinde yönetim vatandaşı bu yönde serbest bıraktığı ve teşvikler verdiği görülmektedir. (Öztürk,2010; 27-29).

19.yy'a kadar kadı, vakıf ve cemaatlerin hâkim olduğu bir yerel yönetim sistemi modernleşmeye başlamış ve yeni kurumlar ortaya çıkmıştır. Osmanlı'da yerel yönetimlerin modernleşmesinde atılan ilk adım Altıncı Daire değildir. İlk belediye teşkilatı öncesi farklı kurumlar ortaya çıkmıştır. Sözü edilen kurumlar; İhtisap Nezareti, Şehremaneti ve İntizam-ı Şehir Komisyonu'dur.

2. ALTINCI DAİRE ÖNCESİ KURULAN YEREL YÖNETİM BİRİMLERİ

Osmanlı'nın kuruluş ve yükselme döneminin temel taşlarından olan, ancak hanedanın mutlak iradesine de tehdit oluşturan Yeniçeri Ocağı'nın 1826 yılında kaldırılmasıyla, Osmanlı devlet yönetim sisteminde gerek merkezi yönetimde gerekse yerel idarelerde önemli değişimler yaşanmıştır. Aynı yıl kurulan İhtisap Nezareti de sözü edilen kurumlardan biridir. Merkezi yönetimin kurumlarından biri olan bu nazırlık, eyalet ve şehirlerdeki müdürlükleri aracılığıyla çalışmalarını yürütmüştür.

Vergilerin toplanması, güvenliğin sağlanması, narhın uygulanması görevlerinin, gerektiğinde zorlayıcı tedbirlerle, şehir hayatının düzene sokulması

nazırlığın en önemli görevlerinden birisidir. Nazırların emrinde çarşı ve pazarlarının denetimini sağlayan ve nazırlık adına vergi ve resimleri toplamakla vazifeli kol oğlanları bulunmaktaydı. Bu görevliler esnafın dükkân ve iş yerlerinden ihtisap rüsümünü tahsil edip, nazırlığa teslim etmekteydiler. Sözü edilen ihtisap rüsümü, Damga, minzan, güzan, ekyol, yevmiye-i dekakin, bac-ı Pazar gibi şehir ve kasabalardaki çarşı, Pazar ve panayırlardan alınan rusumettir.

Nazırlığın İstanbul'daki diğer görev ve yetkileri ise, Esnafın teftişi, Anadolu'dan gelenlerin tespiti, mürur(izin) tezkerelerini kontrolü, şehre gelen bekarlara uygun yer bulunması ve denetlenmesidir. Bunula birlikte, narh tespiti, fiyat ve kalite kontrolü, lonca disiplini ve kontrolü ve uygunsuz hareket eden esnaf ve nizamı bozan vatandaşa ceza kesilmesi de nazırlığın yetki alanlarındandır.

Bu denetim ve vergi tahsil işlemleri sırasında yaşanan yolsuzluklar ve artan şikayetlerden sonuç alınamaması sonucunda İstanbul'da isyanlar çıkmıştır. (Ortaylı, 1974; 111-112)

Halkın isyanı ve dönemin aydınlarının baskıları neticesinde 1833 Aralık sonu ve 7 Ağustos 1838 tarihinde çıkarılan ferman ile İhtisap Resimleri azaltılmıştır. İstanbul'da 1845'te polis teşkilatı ve takip eden yıl zabıta teşkilatının kurulmasıyla, İhtisap Nazırlığının yetki alanları oldukça daraltılmıştır. İlerleyen dönemde de İhtisap Nezareti kapatılmıştır.

İhtisap Nezareti'nden beklenen sonucun alınmaması, merkezi idare tarafından yeni bir kurumun kurulmasını zorunlu kılmıştır. Yurt içi ve yurt dışı ilişkileri günden güne artan kentlerin günlük hayattaki düzensizlikleri ve ticarete yaşanan aksaklıklar şehremanetinin kurulmasına neden olmuştur.

Söz konusu dönemde İstanbul'a gelen ünlü seyyah T.Gautier de bu düzensizliğe dikkat çekmiş ve seyahatnamelerinde sıkça dile getirmiştir. Özellikle Kırım Savaşı sırasında müttefik veya gözlemci sıfatıyla İstanbul'a gelen yabancı ülke temsilcileri de sağlık, ulaşım hizmetlerinin yetersizliği ve çarşı ve pazarlar gibi halkın ortak kullanım alanlarının düzensizliğinden şikayetlerini dile getirmişlerdir. Bab-ı Ali (Dönemin Osmanlı merkezi idaresi)

şikayetlere kayıtsız kalmayarak, 16 Ağustos 1854 tarihinde Şehremanetini kurmuştur. (Ortaylı, 1974; 115-116)

Şehremanetinin görev ve yetkileri, 13 Haziran 1854 tarihinde, Meclis-i Vala tarafından çıkarılan bir nizamname ile düzenlenmiştir. Sözü edilen nizamnamenin birinci maddesi uyarınca, İhtisap Nezareti'nin lağvıyla kurulan şehremanetinin üst makamının Meclis-i Ahkam-ı Adliye olduğu belirtilmiştir. Aynı maddede vergi tarh ve tahsili hususunda Maliye Nezareti, kaldırım yapım ve onarım işlerinde Umur-u Nafia Nezareti, asayişle ilgili konularda Zaptiye Nezareti, esnaf işleri ve ticaret konusunda ise, Ticaret Nezareti ile ilişki kurulacağı ve devamlı yazışmalarda bulunulacağı öngörülmüştür.

Şehremanetinin görev ve yetkileri ise nizamnamenin ikinci maddesinde şu şekilde yer almaktadır:

Zaruri ihtiyaç maddelerinin kolaylıkla bulunmasını sağlamak,

Yol, kaldırım yapım ve onarımı,

Çarşı, pazar ve esnaf kontrolü, fiyat, kalite ölçü ve tarh denetimleri,

Evvelce İhtisap Nezaretince toplanan vergi ve resimleri toplayarak, Maliye Nezareti'ne teslim etmek. (Ortaylı, 1974; 117)

Şehremanetinin organları ise; Şehremini ve Şehir Meclisi'dir. Şhremini, Bab-ı Ali tarafından seçilir ve padişah iradesiyle tayin edilmektedir. Kendisi aynı zamanda Meclisi Vala'ya tabi bir şekilde vazifesini yürütmektedir. Şhremini, meclise başkanlık etmekle birlikte, alınan kararları uygulamakla birlikte yardımcıları ile çarşı, Pazar ve sokakları teftiş etmekle yükümlüdür.

Şehir Meclisi İstanbul'da oturan her sınıf Osmanlı tebaasından muteber esnaf ve mütereddinden tayin edilecek üyelerden oluşmaktadır. (Nizamname madde 5) Üye sayısı 12 olmakla birlikte, şehremini yardımcısıyla meclis sayısı 15'i bulmaktadır.

Meclis haftada iki kere olağan toplantısını yapmakla birlikte, Şhremininin çağrısıyla olağanüstü olarak da toplanabilmektedir. Meclis-i Valanın kararı ve padişahın iradesiyle tayin olunan meclis üyelerinin dördü her yıl kura ile tespit

edilerek, yenilenmektedir. (Nizamname madde 11) Narh usulü kaldırılana kadar, nar tespiti de meclis tarafından yerine getirilmekteydi.

Şehremaneti personelleri ise, emanet-i mühendisler ve kavaslardır. Mühendisler, kaldırım, yol, suyolu ve kanalları yapım ve onarım planlarını hazırlamak gibi teknik işler ve şehrin imar planını hazırlamakla görevlidirler. Aynı zamanda diğer idari tesislerin düzenlenmesi için haritalar hazırlamaktadırlar.

Diğer personel olan kavaslar, iki grup olarak sınıflandırılır. 1.grup katiplik ve kayıt işlemlerinde vazifelendirilmektedir. 2.gruptaki kavaslar ise günümüz belediye zabıtlarının görev ve yetkilerine sahiptirler ve bu kavaslara tebdil denmektedir.

Şehremaneti kurumu İhtisap Nezareti uygulamasında olduğu gibi başarıya ulaşmamıştır. 1855-1876 yılları arasında on dokuz farklı kişi şehremini görevini yürütmüştür. Kent yaşamının düzenlenmesi noktasında halkın talep ve beklentilerine karşılık veremeyerek, esnaf temsilcilerinden oluşan şehir meclisi asli görevlerini yerine getirmekten çok ticari menfaatlerini gözetmişlerdir. Bilgi ve tecrübe eksikliğinin yanında, seçilen kişilerin kamu idaresinin tesisine vakıf olmaması sonucunda Bab-ı Ali ve Meclis-i Vala şehremanetinin kapatılması yönünde adımlar atmıştır.

Meclis-i Vala üyelerinden Emin Muhlis Efendi başkanlığında, Osmanlı tebaasından olup, İstanbul'da aileleriyle ikamet eden ve yerli ahaliden sayılan bazı ecnebi tebaadan bilgi ve tecrübe sahibi olan kişilerden teşekkül eden 9 Mayıs 1855 kuruluş tarihli İntizam-ı Şehir Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

İhtisap Nezareti ve Şehremaneti denemelerinin başarıya ulaşmaması sonucunda, 1856'da kurulan İntizam-ı Şehir Komisyonu üyeleri belirlenirken daha dikkatli davranılmıştır. Seçilen kişilerin devleti temsil ettiği bilincine sahip olması ve toplum içinde nüfuz sahibi kişiler olmasına özen gösterilmiştir. Avrupa'yı ziyaret eden ve batıdaki kent modellerini gözlemlemiş müslim ya da gayrimüslim olmasına bakılmaksızın komisyon üyeleri belirlenmiştir. Osmanlı

devlet yönetimini bilen ve memuriyet işlemlerinin nasıl ve ne şekilde yapıldığı konusunda bilgi sahibi Osmanlı vatandaşları da komisyona dahil edilmiştir. İntizam-ı Şehir Komisyonu görev ve yetkileri kapsamında cadde, sokak, çarşı ve pazarların temizlenmesi, yol ve kaldırım çalışmaları dışında, mali anlamda da yetkilerle donatılmıştır. Komisyonun diğer iki örnekten daha farklı olduğunu açıklayabilmek amacıyla, üyelerin kimler olduğu ve bu kişilerin toplumsal statülerinin incelenmesi gerekmektedir. Özellikle Levanten üyelerden Antoine Aiyent bir banker ailesinin mensubuydu Osmanlı'nın mali durumu hakkında oldukça bilgi sahibiydi. Bununla birlikte İngiliz tebaalı ve Rum kökenli komisyon üyesi Zevalki sefirler ve nazırlarla oldukça yakın ilişkileri bulunan Bab-ı Ali ve komisyon arasındaki iletişimi sağlayan bir üyeydi. Diğer bir gayri müslim üye olan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk gayri müslim nazırı olacak olan, Ohannes Lamis'in ilk görevi İntizam-ı Şehir Komisyonu üyeliğidir. Musevi cemaatinin temsili noktasında ise Avram Koman'ın ismi dikkat çekmektedir. Sözü edilen Musevi banker, dönemin Osmanlı idarecilerinden Mustafa Reşit Paşa ile oldukça yakın olmakla birlikte paşanın sarraflığıyla birlikte, yeri geldiğinde Bab-ı Ali'ye borç verecek kadar zengin bir bankerdi. Ermeni tebaaya mensup Cezayirlioğlu Mıgırdış gümrük işlemleri konusunda bilgi sahibi olmakla birlikte aynı tebaaya mensup Hizam dönemin en zengin tüccarlarından.

Diğer komisyon üyeleri ise; dönemin nüfuzlu isimlerinden Hüseyin Hüsam Efendi, Franco Ben Berilede, Harmanas ve Mehmet Salih Efendi'dir. Mehmet Salih Efendi dönemin siyasetinde oldukça etkin olan Mekteb-i Tıbbiye'nin ilk mezunlarından ve lisan bilmesinin de komisyona dahil edilmesinde önemli bir etkisi vardır.

3. ALTINCI DAİRE-İ BELEDİYE'NİN KURULUŞU

Belediyenin kuruluş süreci ve hizmetleri anlatılmadan önce, Galata ve Pera bölgesinin İstanbul içindeki konumundan söz etmek gerekmektedir. Bugün Beyoğlu olarak anılan Pera, İstanbul'un en önemli ticaret merkezidir. Pera,

ortasından geçen büyük bir cadde ve o caddeye bağlanan yollardan oluşmaktadır. Bu sokakların bazıları Tophane'ye, bazıları ise Kasımpaşa'ya uzanmaktadır. Kasımpaşa bölgesine giden yollar, lağımla karışmış olan ve Haliç'e dökülen dereye paralel olarak sıralanmıştır. Pera'nın merkezinde ise, dükkanları takiben balkonlu lükse evler göze çarpmaktadır. Pera'nın merkez caddesi akşamları kandillerle ışıklandırılmakta ve caddede gündüz önemli bir insan kalabalığı bulunmaktadır. Avusturya Yahudileri ve Levantenler'in ikamet ettiği evler, Karaköy'e doğru sıralanmaktadır. Cumbalı hanlar, alçak ve basık tavanlı evler bu bölgede yoğunlaşmaktadır. Galata'da ise, kent planlaması kule çevresinde şekillenmiştir. İki ucu Türk evleriyle çevrili Galata'da yaşayanlar ise genelde tersanede ve Çerkez ticarethanesinde çalışmaktadır. Galata'da Azapkapı'ya çıkan bir çeşme ve bir balık hali bulunmaktadır. Galata'yı İstanbul'a bağlayan köprü'nün ucunda Karaköy meydanında borsa binası yükselmektedir. Yayalar, yük hayvanları ve hamalların rahat geçtiği sokaklarla çevrili Galata'da, Pera'da olduğu gibi, kalabalık cadde ve sokaklar bulunmaktadır. İstanbul'da tüketim mallarının satıldığı bir merkezin bulunmaması, malların Galata belgesinde hamallar tarafından taşınarak, ticaretin yapılmasına neden olmuştur. (Bareilles, 2003;51-55)

İntizam-ı şehir komisyonu ve öncesinde kurulan diğer kurumların başarıya ulaşmaması, İstanbul şehrinin ihtiyacı olan yeni ve modern bir yerel teşkilatın kurulması ihtiyacını doğurmuştur. Yoğunlaşan ulaşım, ülkeye gelir getiren yabancı tüccarların ve diplomatların talepleri ve değişen yaşam şartlarına rağmen, yerel hizmetler anlamında yeterli çalışmalar yapılmamıştır. Bununla birlikte, özellikle Balkanlar'daki savaş mağlubiyetlerine bağlı toprak kayıpları İstanbul'a göçü önemli anlamda arttırmıştır. Kent nüfusundaki bu yükseliş İstanbul'un diğer Avrupa başkentleri seviyesinde kentleşmesi gerekliliğine yol açmıştır. Ancak, modern bir belediye teşkilatının şehrin tamamını kapsaması söz konusu değildi. Gerek mali imkansızlıklar gerekse bu alanda donanımlı kadroların olmayışı ilk belediye teşkilatının şehrin bir bölümünde

teşkilatlanmasına sebep olmuştur ve şehir nüfusunun ve iş yerlerinin en yoğun olduğu semtte belediye teşkilatının oluşumu yoluna gidilmiştir.

Bütün bu gelişmeler sonucunda, 1857 yılı aralık ayında yayınlanan resmi bir tebliğ ile İstanbul, Adalar ve Boğazların on dört belediye dairesine ayrılmıştır. Önceden tespit edilen sınırlara göre, Beyoğlu ve Galata çevresinin Altıncı Daire olarak tayin edildiği, ancak on dört dairenin tamamında icraata başlamanın oldukça masraflı olacağından uygulamaya öncelikle Altıncı Daireden başlamasına karar verilmiştir.

Galata ve Beyoğlu'nun ilk uygulama olmasının sebebi, bölge nüfusunun yüksekliği ve bu bölgenin diğer bölgelere oranla daha doğru bir yapılaşma içerisinde olmasıdır. Bölgede yaşayanların büyük çoğunluğunun Avrupa kentlerini görmüş olması ve belediye hizmetlerine aşina oluşu, ilk uygulamanın Beyoğlu ve Galata'yı kapsamasına neden olan bir başka unsurdur.

İlk belediye hizmetlerinin planlanması, gelirlerin tespiti, vergilerin toplanması ve belediyenin tam anlamıyla teşkilatlanması için, bölge halkını iyi tanıyan ve yabancı tüccarlarla iyi ilişkileri bulunan Hariciye teşrifatçısı Kamil Bey görevlendirilmiştir. Aynı zamanda belediyenin özel bir statüsünün olduğu, 27 Ocak 1858 tarihli, Daire-i Belediye Nizamı yürürlüğe girmiştir. (Ortaylı, 1974; 128)

Beyoğlu ve Galata Belediyesi'ne Altıncı Daire denilmesi Mustafa Reşit ve Ali Paşa'dan kaynaklanmaktadır. Tanzimat'ın önemli isimlerinden olan bu iki paşa, bir süre Paris'in elit ve modern semti, Sixieme De Arrondissement'de yaşamışlardır. Dönemin Paris yerel idaresi 24 bölgeye ayrılmış ve dönemin Paris 6.Dairesi ilk Osmanlı belediyesine adını vermiştir.

İlk belediyenin Beyoğlu ve Galata'da teşkilatlanmasının ana nedeni, fiziki, sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda İstanbul'un diğer semtlerinden farklı bir kimlikte olması ve bölgede yaşayan gerek Osmanlı tebaası, Levanten nüfusun fazlalığıdır. Dönemin Osmanlı merkez idaresinin Galata ve Pera'da bulunan yabancı ülke temsilcilerine, Osmanlı'nın da diğer Avrupa kentleri gibi modern

bir kent yaratabileceğini göstermek ilk belediyenin bu bölgede kurulmasının bir başka nedenidir. (Tekeli, 2005; 63)

Altıncı Dairenin haberleşme ve yazışmaları on yıl kadar Türkçe ile birlikte Fransızca da yapılmıştır. Toplantı kararlarının Fransızcaya çevrilmesi için ise tercümanlar görevlendirilmiştir. Ayrıca, daire başkanlığına Fransızca bilen ve diploması kurallarına hâkim kişilerin görevlendirilmesine özen gösterilmiştir. Daire müdürlerinin belirlenmesinde de aynı yol izlenmekle birlikte, daire görevlilerinde yabancı dil bilme şartı aranmıştır. (Eryılmaz, 2005; 394)

Ermeni, Rum ve Yahudi cemaatlerinin dışında her din ve millete mensup insanı barındıran Beyoğlu 19.yy sonlarında ekonomik ve sosyal bir değişim yaşamıştır. Bu değişimi sağlayan insanlar bölgede üst bir kültür gurubu oluşturmuştur. Zenginlikleri ve yaşam tarzlarıyla farklılık oluşturan bu insanlar, Galata ve Beyoğlu'nu batılılaşmanın merkezi haline getirmiştir (Orha, 2008;32-33).

4. ALTINCI DAİRE'NİN TEŞKİLAT YAPISI VE ORGANLARI

Galata ve Pera Altıncı Daire-i Belediye, Bab-ı Ali tarafından seçilen ve padişahın onayıyla ve gönüllülük esasıyla göreve başlayan bir müdür tarafından yönetilir. Müdür dışında ikinci bir organ olarak daire meclisi bulunmaktadır. 28 Aralık 1857 tarihli nizamnamenin üçüncü maddesine göre meclisin 7 üyesi vardır. Üyeler merkezin tayini ne padişahın iradesiyle göreve gelirler ve altı ayda bir kurayla tespit edilen üyelerin yarısı değiştirilir.

Daire müdürü olacak kişinin daire sınırları dâhilinde 140.000 kuruşluk emlakının bulunması, yabancı dil bilmesi ve devlet görevinde tecrübe sahibi olması şartı bulunmaktadır. Söz konusu yabancı dil bilmenin ise, ileri seviyede olması beklenmektedir. Hatta ilk daire müdürü Kamil Bey'in Fransızca bilgisi, dönemin Osmanlı aydınlarından Osman Nuri Bey tarafından "Bu zatın Fransızcası devrin aydınları arasında alay konusudur" denilerek, yetersiz görülmüştür. Ayrıca, belediyenin yapısına ve ilişkiler sistemine uygun bir ihmalin kahramanı olduğunu da belirtmiştir. İlk belediye müdürü bununla da

kalmayarak, Terna isimli ecnebi bir mühendis ile sarayda Terkos suyu imtiyazı almış ve bu imtiyaz yabancı bir şirkete satarak, hayli zenginleşmiştir.

Altıncı Daire-i Belediye müdürüne nizamnamenin 8.maddesi uyarınca, iki yardımcı vazifelendirilmiştir. Bu yardımcılar meclis tarafından üçer yıllığına seçilmekle birlikte, gönüllü olarak vazifelerini sürdürmektedirler.

Belediyenin daire müdürü dışında diğer bir organı ise belediye meclisidir. Meclis üyeliği için daire sınırları içinde en az 100000 kuruşluk emlak sahibi olma ve en az 10 yıl İstanbul'da ikamet etme şartı aranmaktadır. Bu üyeler haricinde Bab-ı Ali tarafından atanan dört müşavir üye bulunmaktadır. Bu müşavir üyeler belediye idaresi konusunda tecrübe sahibi ecnebi üyelere, Müşavirlerin asli görevi ise meclise danışmanlık yapmaktır. Müşavir üyelerde, meclis üyelerinde olduğu gibi en az 10 yıl İstanbul'da ikamet şartı yanında, sahip olunması gereken emlak bedeli en az 200000 kuruştur. (Ortaylı, 1974; 129-131)

Bab-ı Ali tarafından görevlendirilen mimar, mühendis, doktor gibi görevliler belediyenin organı olarak kabul edilmektedir. Bu görevliler, meclisin ve daire başkanının almış olduğu kararların uygulayıcısıdır. Altıncı Daire, Şehremanetinin şubesi olarak kurulmuşsa da kuruluşunun akabinde doğrudan Bab-ı Ali'ye bağlanmıştır. Dönemin hükümeti bu belediyenin başarılı olması için önemli uğraşlar vermiştir. Kaynaklarının büyük bir kısmına belediyeye ayırmakla birlikte belediyede görevlendirilecek kişiler için oldukça seçici davranmıştır. (Ortaylı, 1974; 130)

İlk belediyeyi yönetmek üzere görevlendirilen müdürlere bakıldığında ise, imparatorluktaki diğer kurumlardan farklı bir anlayış göze çarpmaktadır. Bab-ı Ali etnik kökene bakmaksızın tayinlerini gerçekleştirmiştir. Kamil Bey'in akabinde Emin Muhlis Paşa, Mehmet Efendi, Selahattin Bey, Kadri Bey, Ohannes Camıs gibi farklı kimliklerden kişileri belediye müdürü olarak vazifelendirmiştir. Bu kişilerin dışında, uygulamalarıyla göze çarpan ve dönemin aydınlarınca en başarılı görülen kişi, Fransız İhtilali'nin önemli aydınlarından Avukat Alexander Blogue'nin oğlu Edwarde Blogue'dir.

Altıncı daire belediye müdürünün adı, 1858 tarihli nizamname ile reise çevrilmiştir. Reisin görev ve yetkileri ise şu şekilde belirtilmiştir.

- Meclise başkanlık etmek,
- Meclis ile hükümet arasında iletişimi sağlamak,
- Meclis kararlarını uygulamak ve meclis ve memur tayinine ilişkin belgeleri imzalamak,

Gerekli gördüğü taktirde meclisi olağanüstü toplantıya çağırarak.

- Reisin başkanlık ettiği meclisin görev ve yetkileri ise şunlardır;
- Nizamnamede belirtilen görevleri yerine getirmek ve bu görevleri gösteren esas nizamnameleri düzenlemek,
- Mahalle, çarşı ve pazarların temizlik ve düzenine ilişkin kararlar almak ve bu hususlara dair talimatnameler düzenlemek,
- Yapı ve tamir işlerini pazarlık veya indirim yoluyla ihaleye çıkarmak, bunlarla ilgili sözleşmeler hazırlamak ve karara bağlamak,
- Daire sınırları içinde yapılan hizmetlerin masraf tespitini yapmak,
- Belediye hizmetlerinin yerine getirilmesi için mülk sahiplerinden alınacak vergilerin miktarını ve ne şekilde tahsil edileceklerini belirlemek,
- Devlet tarafından Altıncı Daireye ayrılacak gelir ile taşınır ve taşınmaz malları olanı tahsil etmek,
- Bab-ı Ali'nin onayından geçirilmek şartıyla belediye hesap ve yazı işleri memurlarını seçip, belirlemek. (Tümerkan; 1944, 22-23)

Belediye teşkilatının ilerleyen yıllarda sayıları önemli ölçüde artacak bir memur kadrosu bulunmaktadır. Mecliste yer alacak ve meclis emrinde çalışacak memurların kimlerden oluşacağı nizamname ile düzenlenmiştir. (Orha, 2008; 43)

Belediyenin danışman üye niteliğindeki memurları, yazı işlerinden sorumlu katipleri ve katiplerin amirleri konumunda bir baş kâtabi bulunmaktadır. Belediye reisinin olmadığı durumlarda vekaleten görev yapan bir reis muavini ve belediyenin tahsilat işlerinden sorumlu bir sandık emini bulunmaktadır. Belediyenin resmi yazışmalarını tercüme etmekle görevli ve iyi derecede

Fransızca bilen mütercimler ve teknik işlerde görevli mimar ve mühendisler ise, belediyenin diğer personellerindendir. Günümüzde de belediye bünyesinde hizmet veren zabıta birimi de Altıncı Daire döneminde kurulmuştur.

5. ALTINCI DAİRE-İ BELEDİYE HİZMETLERİNDEN SEÇME ÖRNEKLER

Altıncı Daire'nin ilk hizmeti sokaklara isim verilmesi olmuştur. 1851 tarihli, Journal de Constantinople gazetesine dahi olan bu uygulama ile sokaklara isim verilmekle birlikte, hanelere de numara vermeye başlanmıştır. Sokak adları verilirken, Fransızca başta olmak üzere bölgede konuşulan tüm dillerde isimler verilmesine özen gösterilmiş ve Zabıta Nazırlığı bu konu için beş kişilik bir komisyon oluşturmuştur. (CUA/00507_00053_001_002)

Daha önceleri yakın mahallelerin adlarıyla anılan Pera Caddesi, Grande Rine adını alması Altıncı Daire dönemine rastlamaktadır. Galata Kulesi'ne yakınlığı nedeniyle Kule Kapı olarak da bilinen caddeye benzer yakın yerlerle anılan çok sayıda cadde bulunmaktadır. Bu cadde isimleri resmi isimler olmamakla birlikte, halkın kendi aralarında verdikleri isimlerdir. Mevlevihane'ye yakın yerdeki caddeye Tekke, Galata Cami önüne Ağa Cami gibi isimler göze çarpmaktadır.

Numaralandırma çalışmaları uzun sürmekle birlikte, 14 Nisan 1885 günü tüm sokaklar adlandırılmış ve evler numaralandırılmıştır. Galata bölgesi çoğunlukla kalafatçılar, kürekçiler, makaracılar, kuleciler, hendekçiler gibi esnaf topluluklarıyla isimlendirilmiştir. Günümüze kadar birçok sokak ismi değişmiş olsa da bazıları ilk verilen isimlerini halen korumaktadır. (Akın, 2011; 125-126)

Sokaklara isim ve hanelere numara verilmesinin temel sebeplerinden biri, Kırım Savaşı sırasında Osmanlı'ya gelen ve Davut Paşa Kışlası'nda kalan Fransız askerlerinin Galata ve Beyoğlu'na gidip, gelirken sorunlar yaşamasıdır. Duruan isimli bir Fransız bu nedenle, sokaklar isim verilmesi talebinde bulunmuş, ancak Nafia Meclisi tarafından bu talep lüzumsuz bulunarak, reddedilmiştir. Söz konusu talep, 6.Daire tarafından karşılık bulmuş ve hayata geçirilmiştir.

Fransız modeli esas alınarak, 6.Daire sınırları, Beyoğlu, Galata ve Pangaltı olarak, üçe ayrılmış ve her bölge için farklı tip ve standartlarda isimlendirme yapılmıştır. Bu numaralandırma esas alınarak, harita planları çıkarılmıştır. Aynı zamanda boş olan yerlerde, ilerleyen zamanlarda inşaat yapılacağı düşünülerek, 15 metrede bir numara atlamak suretiyle, numaralandırma yapılmıştır. (Orha, 2008; 76)

Sokakların adlandırılmasının ardından bölgenin nüfusu yükselmiş ve ticaretin gelişmesiyle yolların genişletilmesi ihtiyacı doğmuştur. Server Efendi'nin başkanlığını yaptığı ilk üç yıllık dönem, belediyenin yol ve altyapı çalışmalarının en çok yapıldığı dönemdir. Bu alandaki başarılı çalışmaları nedeniyle Server Efendi'nin Islahat-ı Tüzük Komisyonu'nun başına getirilmesi söz konusudur. İstanbul'un ana yollarının planlama çalışmaları da bu dönemde yapılmıştır. Bölgenin geleneksel dokusunu değiştiren bu çalışmalar zaman zaman tepkiyle karşılanmıştır.

Pera Caddesi, Tophane ve Karaköy arasındaki yolun genişletilmesi, Karaköy-Galata arasındaki yolun yeniden düzenlenmesi gibi çalışmalar yapılırken, hane sahibi ve bölge esnafından dükkân ve evlerini kısa süreli terk etmeleri talep edilmiştir. Böylece yol yapım ve genişletme çalışmalarının hızlandığı göze çarpmıştır. 1860 yılında Pera Caddesi'nin genişletilmesi faaliyeti sırasında ise bazı yıkımlar yaşanmıştır. Galata Karakolu başta olmak üzere, çevredeki bazı yapıların yıkılarak, yolun genişletilmesi sağlanmıştır. Bununla da kalınmayarak, Galata surlarına ait bazı hendekler kapatılmıştır. 1865 yılına gelindiğinde ise; Galata kentsel düzenlemesi çerçevesinde, tehlikeli durumdaki ahşap binalar yıkılarak, yerlerine kargir binalar inşa edilmiştir. (CUA/000554_041536_002_001)

Altıncı Daire'nin yol yapım ve onarım faaliyetleri sırasında, merkez yönetimden destek aldığı gibi, yabancı elçiliklerden de destek aldığı görülmüştür. Ana yolların genişletilmesi sırasında, özellikle Pera bölgesinde yabancı elçiliklerin maddi yardımlarda bulunması söz konusudur.

1872 yılında, Mevlevihane'nin duvarının yıkılarak, kaldırımlar yapılması ve bugünkü Galip Dede Caddesi'nin genişletilmesi ve Galata'dan biri Pera'ya diğeri denize açılan iki yol yapılması dönemin önemli çalışmalarındandır. 1876 yılında, Tepebaşı sokağı parke taşlarıyla, kaplanmış ve günümüzde dahi kullanılan Pera ile denizi birbirine bağlayan yeni bir yol açılmıştır. (CUA/00029_1_001)

19.yy sonlarına gelindiğinde yeni yolların yapımından çok, mevcut yolların onarımı ve genişletilmesi söz konusudur. Bakımlı ve geniş aksların göze çarptığı an yolların yanında, bakım ve onarım ihtiyacı devam eden yan yolların olduğu bir kent göze çarpmaktadır. (Akın, 2011; 126-128)

Yolların genişletilmesinin ardından Galata ve Pera'ya modern bir görünüm kazandırılması amacıyla sokakların aydınlatılmasına başlanmıştır. . 1850'lerde hükümeti bu konuda yönlendiren çok sayıda yayın göze çarpmaktadır. Fournal de Constantinople isimli Fransızca yayın yapan bir gazete aydınlatma sorununun giderilmesi konusuna birçok kez değinerek, hükümeti bu konuda adımlar atmaya çağırmıştır. Paris ve Londra gibi Avrupa başkentlerinde aydınlatma sorununun çözüldüğünü, sokak ve caddelerin hava gazıyla aydınlatıldığını duyurmuştur. Aydınlatmayla birlikte, ısınma sorununun da maliyetli olmadığını ve hidrojen gazından faydalanılabileceğini belirtmiştir ve Büyükdere'de bir gaz fabrikası kurulma kararı alınmıştır. (CUA/00354_00041_001_001)

Bu gelişmeler çerçevesinde harekete geçen, dönemim idarecileri, 1855 yılında Taksim-Tepebaşı arası ışıklandırması planlamış ve 1856 kışına kadar projenin tamamlanmasını öngörmüşlerdir.

1856 Eylül'ünde dönemin padişahı Sultan Abdülmecit'in emri doğrultusunda hava gazı temin edilmiş ve Dolmabahçe Sarayı ve Galata arası ışıklandırılmasına başlamış ve 1867 yılı başlarında ışıklandırılma tamamlanmıştır. Seksen ayak uzaklıkla dikilen hava gazı başlıkları ve fenerlerle aydınlatılma sağlanmıştır. (CUA/00400_00019_001_001)

Galata'nın aydınlatılması sonrasında Pera'nın aydınlatılmasına başlanmıştır. 1857 Şubat'ında başlayarak, Pera Caddesi'nin sağ tarafını oluşturan Ağa Camii,

Galatasaray arasındaki yol hava gazıyla aydınlatılmıştır. Aynı yılın sonunda, sık aralıklarla lambalar yerleştirilmiş ve Pera Caddesi'nin ışıklandırılması tamamlanmıştır.

Bu süreçten sonra aydınlatma sistemli hale gelmiş ve padişahın emri doğrultusunda, devlet memurlarına evlerinin önüne bir ya da iki sokak lambası yakma zorunluluğu getirilmiştir. Halktan da aynı koşullarda isteyenler bu faaliyete katılabilmekteyken, dükkân sahiplerine dükkân önlerinde lamba takma zorunlu hale gelmiştir. (Akın,2011; 122-124)

Ancak, Altıncı Daire'nin aydınlatma ve ışıklandırma faaliyetlerine zengin semtlerde ağırlık vermesi, tartışmalara yol açmıştır. Pera ve Galata belediye tarafından aydınlatılırken, Tophane halkı ve esnafı aralarında para toplayarak, sıvı gaz almış ve sokakların aydınlatılmasını kendileri sağlamıştır. (Orha, 2008; 83-84)

Altıncı Daire klasik belediyecilik hizmetlerinin yanında, kolluk kuvvetleri vasıtasıyla, sokakların güvenlik sorunlarına da el atmış bulunmaktaydı. Daire sınırlarında bulunan Pera ve Galata gibi gelir düzeyi yüksek insanların bulunduğu bölgelerde hırsızlık, gasp gibi güvenlik sorunları Altıncı Daire tarafından çözülmüştür.

Geceleri olay çıkmaması için çeşitli önlemler alınmıştır. Bunlardan birisi 1852 Eylül ayında alınan bir kararla tüm dükkân ve kahvehanelerin en geç dokuzda kapanması olmuştur. Bunun dışında, 6.Dairer'nin telkinleriyle askeri polis örgütünün kurulması gibi önlemler alınmıştır. Altıncı Daire'nin bağlı zabıta denetimlerinin sıklaştırması da aynı döneme rastlamaktadır. Bunun en önemli nedeni, bölgede yaşanan sahte para basımının önüne geçmektir.

İlk belediye teşkilatının sağlık hizmetlerinin yerine getirilmesinde de önemli hizmetleri olmuştur. Altıncı Daire'nin en önemli sağlık hizmeti, belediye bünyesinde açılan ilk yardım hastanesidir. Mecruhım Hastanesi adındaki bu birim, küçük çaplı yaralanma gibi durumlarda, sağlık hizmeti vermekteydi. Bu hizmeti Fransız din adamlarının yönetiminde bir dispanser gibi çalışan Sıraselviler bölgesindeki hastane izlemiştir. Bu hastane bugünkü Defterdar

Yokuşu'nda yer almakla birlikte, hastanenin işleyişini içeren bir nizamname düzenlenmiştir. Bu nizamname belediye meclisinin onayıyla yürürlüğe girmiştir. (CUA/000758_056841_001_001)

Kırım Harbi sonrasında liman trafiğinin artması ve bölgenin kalabalıklaşmasıyla, Beyoğlu ve çevresinde, genelevlerin sayısı artmıştır. Bu nedenle zührevi hastalıklara Altıncı Daire bazı önlemler almıştır. 1878 yılında daire reislerinden Edward Blogue zamanında, Yüksek Kaldırım Zürafa Sokak'ta kadın hastalıkları hastanesi kurulmuştur. (Ergin, 1995; 3303) Karantina merkezi olan bu hastanenin kuruluşu Şura-yı Devlet talimatnamesi ile tasdik olunmuştur. (CUA/00341_00074_002_001)

Salgın hastalıklar konusunda da Altıncı Daire'nin hizmetleri olmuştur. Sağlık personelinin yeterli oluşuyla birlikte, 1889 yılındaki grip salgını başarıyla atlatılmıştır. Dönemin reisi Edward Blogue, daire tabipleri ve uzmanlardan oluşan bir komisyonla salgından halkın en az şekilde etkilenmesini sağlamıştır. (CUA/000538_040325_002_002)

Kent nüfusunun gün geçtikçe artması, yeni yerleşim alanlarının kurulması ihtiyacını doğurmuştur. Bu sebeple mezarlık alanlarının kent dışına taşınması kararı alınmıştır. Galata bölgesinde bulunan, "Petit-Camps Des Marts" (Küçük Mezarlık) adıyla bilinen ve yeşil alan niteliğindeki mezarlık alanı, Tepebaşı, Şişhane, Kuledibi bölgesine kadar uzanmaktadır. "Grand Camps Des Marts" (Büyük Mezarlık) bölgesi ise, Taksim'den başlayarak, Ayazpaşa ve Gümüşsuyu bölgesine devam etmekte ve sahile kadar uzanmaktadır.

1855 yılında, kentsel düzenleme çalışmaları kapsamında mezarlıkların şehrin uzak noktalarına taşınması ve bu alanların yeşil alana dönüştürülerek, park ve bahçe alanları yaratılmıştır. (Akin, 2011; 148)

Museviler hariç diğer gayri müslim azınlıkların farklı alanlara gömüldüğü, büyük mezarlığın 1859 yılında, şehir dışına taşınması gündeme gelmiştir. Takip eden yıl, Protestan ve Katolikler için Feriköy civarında 43.000 metrekare genişliğinde bir mezarlık alanı tahsis edilmiştir. Altıncı Daire ise, Taksim'deki mezarlıkları Feriköy'e taşıyarak, ilk adımları atmıştır. Altıncı Daire Meclisi ise,

Taksim'deki mezarlardan temizlenen alanın bahçe olarak değerlendirilmesi kararını almıştır. Ermeni ve Rum vatandaşların mezarlıkların taşınmasına muhalefet etmesine rağmen Taksim Bahçesi'nin yapımı 1870 yılında bitirilmiştir. Server Efendi'nin başkanlığı döneminde tamamlanan bu proje ile Altıncı Daire sınırları içinde prestijli bir alanın yapımını sağlamıştır. Bu alan zamanla yeşil alan kimliği dışında, Fransız ve İtalyan operalarının sahnelendiği, müzik dinletilerinin yapıldığı, Beyoğlu'nun en seçkin mekanlarından biri halini almıştır. Ancak, Müslüman kadınların bu alana girmesinin yasaklanması, bölgenin saygınlığına gölge düşürmüştür. (Orha, 2008; 77-78)

Bu alanın oluşturulmasında dönemin basın organları oldukça etkili olmuştur. Petit-Camps Des Marts'ın şehir dışına çıkarılması dönemin basını tarafından oldukça konu edilmiştir. Halka açık bir alanın Altıncı Daire tarafından meydana getirilmesi fikri ortaya çıkmış ve bölgenin artan nüfusuyla park, bahçe gibi ortak kullanım alanları sosyal bir ihtiyaç halini almıştır. Avrupa başkentlerinde olduğu gibi, haftada en az bir gün ve bayram gibi özel günlerde müzik çalınan ve oyunların sahnelendiği batılı bir ortama duyulan eksiklik basında ve halkta yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır.

Hükümetin Küçük Mezarlık Bölgesi'ni Altıncı Daire'ye devri ve alanın parka dönüştürülmesi için bütçe desteği sağlaması, bu hizmetin ifasını sağlamıştır. Dönemin basın organları incelendiğinde ise; bu bölgeye restoran, şelale biçiminde bir su alanının tasarımı ve tiyatro sahnesinin yapılacağını konu alan yayınlar göze çarpmaktadır. Aynı zamanda tiyatroların teftiş edilmesi için bir heyet kurulmuştur. (CUA/000013_00093_001_002)

16 Temmuz 1880'de hizmete açılan bahçe, ışıklandırılmasının yanında demirden yapılan bir köprü, Haliç ve tarihi yarımada manzarası ve içinde buluna orkestrası ile Avrupa başkentlerindeki emsallerine denk bir park ile büyük övgüler almıştır. Aynı zamanda park içindeki Tepebaşı Belediye Tiyatrosu, kış aylarının en önemli eğlence mekanlarından biri olmuştur. (CUA/00038_1_00004_002_001)

Mezarlık alanlarının şehir dışına taşınması uygulaması, sadece gayri müslim mezarlarını kapsamamıştır. Kasımpaşa ve Beyoğlu yamacı arasında kalan Müslüman Mezarlığı da aynı uygulamaya tabi tutulmuştur. Bununla beraber, Tepebaşı Mezarlığı'nın üst tarafında zamanla bir sosyal hareketlilik oluşmuştur. Bu alan, zamanla mesire alanı halini almış ve bölgede geçici bir karakol ve kahvehaneler açılmaya başlanmıştır. Kısa sürede müzikli eğlenceler de yapılmasıyla, mezarlıklar ile sosyal alanlar içi içe geçmeye başlamıştır. Pera'nın ve Tepebaşı'nın varlıklı kimselerinin yapmaya başladığı konaklar ile bölgenin değeri gün geçtikçe artmış ve mezarlıkların taşınması zorunluluk halini almıştır.

1870 yılından Beyoğlu'nda yaşanan büyük yangın sonrasında ise, Beyoğlu yeniden yapılandırılmıştır. Arsa değerleri artış göstermiş ve mezarlık alanlarının yukarı tarafları düzleştirilerek, yeni yerleşim alanları yaratılmıştır.

Tepebaşı'nın park alanı ise, Tünel'in inşası ile ortaya çıkmıştır. Tünel inşaatının müteahhidi Gavend Efendi, Maliye Nezareti'nde izin alarak, inşaat toprağını Tepebaşı'na döktürmüştür. Toprağın dökülmesiyle oluşan, düzlüğe ise, Altıncı Daire tarafından park yapılmıştır.

Dönemin önemli tiyatrocularından, Ahmet Fehim Bey hatıralarında, bu olaydan bahsetmiştir. Daire Reisi Alexander Bogue, müteahhit Gavend Efendi'den Tepebaşı'nda döktüğü toprak miktarına karşılık gelecek miktarda bir para alarak, belediye bütçesini arttırmıştır. Bu para alımı zamanla yasallaşmış ve belediye idaresi, toprak ve moloz döken her müteahhitten döktükleri toprak ve moloz karşılığı, para almaya başlamıştır. (Orha, 2008; 79-80)

Tepebaşı'nda hizmete açılan park, fazlasıyla ışılandırılarak, Belediye Bahçesi adını almış ve halkın hizmetine sunulmuştur. Havai fişek gösterileri, tiyatro ve konserlerin verildiği bu alana girişin ücretsiz olmasıyla, bu alan oldukça kalabalık bir sosyal alan halini almıştır.

İlk modern belediyenin, sınırları dahilinde önemli ulaşım hizmetleri olmuştur. Bunlardan en önemlisi yapılmış olan köprülerdir. Söz konusu köprüler yapılmadan önce, ulaşım kayıklar ve teknelerle sağlanmaktaydı. Galata ve Tophane bölgesini birbirine bağlayan köprülerin inşa edilmesi ve boğazdan

yapılan vapur seferleri bölgenin ulaşımının gelişmesine önemli katkılar sağlanmıştır.

1855-1856 yıllarında İstanbul'un diğer Avrupa şehirleri ile iletişimini sağlayan telgraf ağının kurulması da önemli bir hizmet olarak göze çarpmaktadır. 1858 yılında Pera'da kurulan postane ve telgraf ağı ise, bölge ticaretinin canlanmasını sağlayan bir hizmet olmuştur.

19.yy'ın ikinci yarısına gelindiğinde Galata bölgesinde başlayan atlı tramvay seferleri göze çarpmaktadır. 20.yy başlarında elektrikli tramvaya dönüşecek olan bu ulaşım hizmeti, tramvay ağının diğer bölgelere doğru genişlemesine sebebiyet vermiştir. Sözü edilen dönemde, daha çok zenginlerin kullandığı faytonlara alternatif olan tramvaylar, yerli ve yabancı basında konu edilir hale gelmiştir.

Dönem şartları göz önüne alındığında devrim niteliği taşıyan en önemli ulaşım hizmeti ise, tünel inşaatıdır. Galata'daki ticaret bölgeleriyle, Beyoğlu'ndaki eğlence mekanlarının birbirine bağlayacak tünelin inşaatını Gavend Efendi isimli bir müteahhit üstlenmiştir. Merkezi Londra'da bulunan The Metropolitan Railway Of Constantinople isimli şirketi ile projeyi 14 ayda bitireceğini taahhüt ederek, çalışmalara başlamıştır.

Tünel inşaatı için gerekli alanların kamulaştırılması için 1872 yılında, Altıncı Daire bünyesinde bir Kamulaştırma Komisyonu kurulmuş ve 45 adet dükkan ve hane satın alınmıştır. Bunun dışında, 23 yapı da Gavend Efendi tarafından satın alınmıştır.

Daire reisi ve meclis üyelerince yapılan çalışmaların denetlenmesi için tüneli gidilmesi çalışmaların hızlandırılmasını sağlamıştır. Tünel inşası sırasında yer altından çıkan Cenevizliler ve Türklere ait mezarlar gibi sorunlarla karşılaşılsa da 1874 sonlarında tünel inşaatı tamamlanmıştır.

Tünel inşası dışında 1883 Mart'ı itibariyle, daire binasından Şişli'ye uzanan yolun genişletilmesi ve Tophane ve Galatasaray arasında yapılması planlanan yeni tramvay hattı, Altıncı Daire tarafından yerine getirilen diğer ulaşım hizmetidir. İstanbul'da ilk otomobillerin Galata ve Beyoğlu'nun zenginleri

tarafından kullanılması (1895) ve yolların otomobillere uygun olarak düzenlenmesi de Altıncı Daire dönemine rastlamaktadır.

Galata ve Beyoğlu bölgesinin en önemli sorunlarından biri su sorunu olmuştur. Kuyu ve sarnıçlardan yararlanılarak, sorun çözülmeye çalışılmışsa da başarılı olunmamıştır. Altıncı Daire kurulmadan önce, 1.Mahmut döneminde 1732 yılında Bahçeköy’de bir su kuyusu yaptırarak, bölgenin su ihtiyacını karşılamaya çalışılmıştır. Galata, Beyoğlu, Tophane ve Fındıklı bölgelerinde basınçlı su kullanımı bu kuyu sayesinde gerçekleşmiştir.

1850’li yıllarda su sorununun çözümü çalışmaları sıklaştırılmıştır. Fransa’dan getirilen Mi Depousse adlı bir mühendis, Tepebaşı mezarlık alanından Galata’ya su kanallarının yapımını sağlamıştır. Ancak, su sorunu çözüme kavuşturulmamış, özellikle yaz aylarında daha önemli bir sorun halini almıştır. Belgrad ormanlarından su getirilen boruların eski ve bakımsız olması da, Altıncı Daire’nin karşılaştığı bir zorluk olmuştur.

Prusya elçiliği ve Rum Kilise Konseyi’nin sarnıçlarındaki suyu halkın kullanımına açması ve padişahın Taksim ve Galata’daki çeşmelerdeki su miktarının arttırılmasını emretmesiyle su sorunu bir nebze olsun çözülmüştür. 1864 yılında Zincirlikuyu çevresindeki yollarda debisi yüksek su kaynaklarının bulunması ve Pera Caddesi üzerinde Ağa Camii çeşmelerine su verilmesi de bir başka önemli gelişme olmuştur. Sonuç olarak, 1864 sonbaharında yeni su kaynaklarının bulunması ve su borularının onarımlarının tamamlanmasıyla, su sorunun çözüme kavuşturulmuştur. (CUA/00379_00081_001_001)

Altıncı Daire’nin 1868 tarihli raporunda, nüfusun 60000, hane sayısının 10000 olduğu belirtilmektedir. Bu evlerden sadece 80 tanesinde kendine ait su hattının olduğu, daire sınırlarında 1557 sarnıç olduğu, 1637 eve su sağlandığının ve 34 adet çeşmenin belediye tarafından onarıldığı rapor edilmiştir. Pera çeşmelerinin pazar, pazartesi, çarşamba ve cumartesi günleri kullanılabilceği, perşembe günlerinde ise, sakalar vasıtasıyla su taşınacağı belirtilmiştir. Azapkapı Köprüsü’nden Maslağa uzanan ve tarihi yarımadaı dolaşarak Galata Çeşmesi’ne uzanan su hattı ise aynı yıllarda tamamlanmıştır.

Altıncı Daire su hizmetlerinin yerine getirilmesini de bir nizamname ile düzen altına almıştır. Söz konusu nizamname su hizmetini görececek personelinin kimler olduğunu belirtmekle birlikte, hizmetteki aksaklıkları kontrol amacıyla da daire içinden personeller görevlendirmiştir. Su kanallarının yapımı, tamir, bakım ve onarımı ile bir şirketle sözleşme imzalamış ve bu sözleşme hükümlerini meclisin onayıyla hukuki güvence altına almıştır.

Galata'nın Avrupa ve Osmanlı arasında önemli bir ticaret merkezi olması, yeni ticaret alanlarının kurulmasını beraberinde getirmiştir. Gelişen savaş teknikleri ve surların şehir savunmasına katkı sağlamaması, surların yıkılmasını beraberinde getirmiştir. Galata ve Beyoğlu'nun tek merkezden yönetilmesi, iki bölge arasından kalan surların yıkılmasının diğer nedenlerindedir.

Viyana'da şehir çevreleyen surların yıkılması ve bu alanlara hendek doldurularak, elde dilen arazilere yeni cadde ve meydanların yapılması, İstanbul için örnek teşkil etmiştir. Aynı işlemin Paris yeniden yapılırken de uygulanması ve olumlu sonuçlar vermesi, diğer Avrupa başkentlerinde olduğu gibi İstanbul'da da surların yıkılmasına neden olmuştur.

Nafia Nezareti'nin Meclis-i Vala'ya sunduğu rapor kapsamında, Galata surlarının bölgedeki evlerle iç içe olduğu ve yıkılma tehlikesinin can ve mal kaybına neden olabileceği belirtilmiştir. 30 Kasım 1863 tarihinde alınan kararla, surların yıkılmasına başlanmıştır. Altıncı Daire mühendisi Marie De Iaunay surların geçtiği yerleri tespit ederek, sur üstündeki kitabe ve levhaları kayıt altına almış ve bunları Galata Kulesi'ne taşımıştır.

Viyana ve Paris'te olduğu gibi surların yıkıldığı alanlara yeni sokak ve caddeler yapılmış, bazı sokaklar mevcut yollara bağlanmış, bazı araziler ise satılarak, belediyeye gelir sağlanmıştır.

Surların yıkılması sonrasında Fransa ve İngiltere'deki imar uygulamalarından yola çıkarak, Osmanlı kentlerinde de benzer planlamalar yapılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, nizamnamede de imar ile ilgili maddeler bulunmaktadır. Bina cephelerinin geri çekilmesiyle yolların genişletilmesi, yangın çıkan bölgelerin yeniden inşası, ahşap binaların yerine kargir binaların

yapımı bu nizamname kapsamında kurala bağlanmıştır. Bölge haritaları yeniden düzenlenerek, şehrin fiziki görünümü modernleşmeye başlamıştır. Yeni bir imar planlamasının yapılmasının başlıca sebebi ise, bölge nüfusunun artmasıyla beraber artan konut ihtiyacıdır.

Avrupa başkentlerinde artan nüfusa karşı alınan önlemler, İstanbul'da da alınmaya başlamıştır. Örneğin, Berlin'in nüfusu 10 yıl içinde 400000'den 2 milyona, Paris'in nüfusu ise 1 milyondan 2.9 milyona, Londra nüfusu ise, 2.7 milyondan 7.3 milyona çıkmıştır. 1850-1910 yılları arasında sanayileşmeyle başlayan kent nüfuslarındaki artış, İstanbul'da da yaşanmıştır. Artan konut ihtiyacı ise, Osmanlı başkentinin imar planlamasının yeniden yapılmasını zorunluluk haline getirmiştir. (Ataman, 2011; 170-171)

Altıncı Daire ilk olarak, Karaköy'ün imar planlamasını yapmıştır. Bu planlamayla birlikte, Karaköy'de yeni yapılar inşa edilmeye başlamış ve Karaköy kapısı ve çevrelerindeki binalar yıkılarak, yeni cadde ve sokaklar ortaya çıkmıştır. Karaköy imarı 1858 tarihinde Altıncı Daire tarafından Meclis-i Tanzimat'a sunulan raporda ayrıntıyla yer almıştır. Raporlar incelendiğinde Karaköy'ün denize yakın bölgeler ve denize uzak güneş görmeyen küçük sokaklardan ibaret olduğu görülmektedir. Planlamaya göre öncelikle Galata Köprüsü'nden başlayan ve Karaköy Kapısı'na uzanan bölge düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin hayata geçirilmesi için sözü edilen bölgedeki binaların belediye tarafından değer tespiti yapılarak, kamulaştırılmasına gidilmiş ve 1860 yılında Karaköy'ün imar çalışmalarına başlanmıştır. (Orha, 2088; 63)

6. BÜYÜK BEYOĞLU YANGINI VE ALTINCI DAİRE

Altıncı Daire temel belediyeçilik hizmetlerinin yanında itfaiye hizmetlerini yerine getirmekte de yükümlü hale gelmiştir. Yangının söndürülmesi ve yangından sonra hasar gören yerlerin onarılmasında görevlendirilmiştir. 1874 tarihli Nizamnameye göre İstanbul'da dört itfaiye alayı kurulacaktı. Altıncı Daire-i Belediye'nin görevi "vergi verenlerin emniyeti" için kendi bölgesinde itfaiye memurları bulundurmaktı. Diğer yandan tulumbacılar da itfaiyeden önce

olay yerine giderek yangına gitmeleri karşılığında senede bir kat elbise, günde bir çift somun ile yatacak yer verilecekti.

Bu nizamnamenin hazırlanmasına neden olay Büyük Beyoğlu Yangınıdır. Bu yangından sonra belediyelerin yangın konusundaki sorumlulukları arttırılmış ve itfaiye hizmetini yerine getirecek personel bulundurma zorunluluğu getirilmiştir.

Büyük Beyoğlu yangını olarak bilinen 1870 yılında meydana gelen yangın, İstanbul'da yaşanan en büyük yangındır. Beyoğlu'nda 1870 yılında meydana gelen ve "Beyoğlu Büyük Yangını-Harîk-i Kebîr" olarak bilinen yangın; İstanbul'da meydana gelen en büyük yangın olmasına rağmen, birçok değişikliğe ve yeniliğe neden olması bakımından önemli bir olaydır. Beyoğlu'nun yeniden yapılanması, düzenli itfaiye taburlarının oluşturulması, yangın sigortasının yaygınlaştırılması, kagir binaların sayısının artması, Şişli ve Nişantaşı gibi semtlerin önem kazanması bu yangından sonra başlamıştır. 1870 yangını Beyoğlu'nun büyük bir kısmını yok ederek binaların toprağını meydana çıkarmasından sonra köklü değişimleri başlamıştır. Yangından sonra yeniden yapılanma sürecinde, eskisine göre çok daha kaliteli taş ve döküm demir gibi iyi malzemeden daha sağlam binalar yapılmış, cepheleri oymalı ve heykelli bina tipleri Beyoğlu'nun hem ana caddesini hem ara sokaklarını süslemeye başlamıştır. İki üç katlı binalar yerine çok katlı apartmanlara geçilmiştir. Büyük Beyoğlu yangından sonra, Beyoğlu'ndaki elçilikler, yabancı misyonlar, Lavantenler kendilerine yeni bir yerleşim alanları aramışlar, bir yandan Tulumbacıların Beyoğlu'nda yangın söndürme çalışmaları Ayazpaşa-Gümüşsuyu çevresine, öte yandan Taksim'den Şişli'ye doğru yönelmişler, Pangaltı, Harbiye ve Osmanbey civarında kagir iki-üç katlı binalar yaptırmışlardır. (Sakaoğlu, 1995; 495)

Büyük Beyoğlu yangını ile 8000 bina yok olmuş ve büyük bir maddi hasar meydana gelmiştir. Yanan ev ve eşyalar, bölgedeki bankalarda yok olan paralar hesaplandığında, yaklaşık 3.000.000 liralık zararın olduğu yangının söndürülmesinde ve bölgenin yeniden inşasında Altıncı Daire'ye önemli görevler düşmüştür. (Keyvanoğlu, 2017; 171)

Bozulan yol ve kaldırımların onarımı, suyolları ve altyapının yeniden düzenlenmesi Altıncı Daire tarafından yerine getirilen hizmetlerden olmuştur. Bununla birlikte, Şişli ve Osmanbey'e göç edenlerin yeni kurdukları yerleşkeler başka sorunları beraberinde getirmiştir. Bu bölgedeki yeni yapıların altyapı hizmetleri de Altıncı Daire tarafından karşılanmıştır.

Bu yangından sonra, belediye nizamnamesinde de değişikliğe gidilmiştir. İtfaiye teşkilatı yeniden düzenlenmiş ve daire sınırlarındaki park ve meydanlar tulumbacıların acil müdahalelerine uygun hale getirilmiştir.

Bu denli büyük bir yangını öngöremeyen Altıncı Daire, maddi anlamda da zor durumda kalmıştır. Yangının yol açtığı zararın bir bölümü Altıncı Daire bütçesinden karşılanmıştır. Bununla birlikte itfaiye teşkilatının genişletilmesi ve yeni yapılan su kanalları, belediyeyi oldukça zor durumda bırakmıştır. Yangın nedeniyle Beyoğlu esnafının ve halkının bir süre vergiden muaf tutulması, belediye gelirlerinin de azalmasına yol açmıştır.

7. HAYVANLARA DAİR UYGULAMALAR VE HAYIRSIZ ADA OLAYI

Altıncı Daire-i Belediye tarafından 1859 yılında “Sokaklara Dair Nizamname” adıyla bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenleme, sokakların genel düzeni ile ilgili maddeler içerse de hayvanlara ilişkin de bazı düzenlemelere gitmiştir. Mezbahalardan başka yerlerde hayvan kesiminin yasaklanmasının dışında, zayıf, hasta ve yaşlı hayvanlar ile bir aylıktan küçük hayvanların kesimini yasaklamıştır. Aynı nizamnamede bu yasağa uymayanlara para cezası verilmesi söz konusudur.

1877 yılında yürürlüğe konan belediye kanununda ise, 62.maddesinde hayvanlara ilişkin şu hükümler yer almaktadır:

“Hasta koyun ve sığır ve dana ve iki aylıktan küçük kuzu ve dört aylıktan küçük dana zebhetmek ve ağustosun on beşinden evvel ve şubat gayesinden sonra av kuşları sayd ve furuht etmek ve tavuk ve hindi ve kaz misillü kuşların göğüslerini şişirip de satmak”

Yaya kaldırımlarında hayvan yürütmek ve sokaklarda hayvan koşturmak ve yüklü ve yüksüz hayvanlar yularlarıyla yekdiğerine rabtolunmayıp da sokaklarda başıboş sürülmek ve yük hayvanlarına binmek ve hayvanları darbetmek ve hayvanlara tahmil olunan kereste ve demirlerin uçları yerlerde sürüklenerek götürülmek ve fener olmayan sokaklarda geceleri yük taşımak ve lagar ve yaralı ve sakat hayvanlara yük yükletmek ve sağlam olan yük beygirlerine yüz yirmi ve merkeplere altmış kıyyeden ziyade yük tahmil etmek.

Belediyenin tensib etmediğı mahallerde başıboş inek ve öküz ve koyun ve keçi ve hayvanat-ı saire salıvermek ve sokaklarda gezdirmek ve dükkanlar önlerinde koyun ve hayvanat-ı saire bağlamak”

Aynı zamanda başıboş gezen sokak köpekleriyle ilgili de Altıncı Daire'nin çalışmaları bulunmaktadır. Meşrutiyet ilanı öncesi belediye tarafından sokak köpeklerinin toplatılması kararı alınmış ve bu köpekler, Hayırsız Ada olarak bilinen yere gönderilmiştir. (Gürler ve Osmanağaoğlu, 2009; 327)

İstanbul genelinde gerçekleşen bu uygulamada 80.000'den fazla köpek toplatılmıştır. Köpeklerin toplatılma amacının Fransa ile imzalanan anlaşma olması tepkilere yol açmış ve dönemin idarecileri zor durumda kalmıştır. Anlaşma gereğı Fransızlar köpekleri parfüm ve kimya sanayinde kullanacak ve aldıkları köpekler karşılığında Osmanlı hükümetine ödeme yapacaktı. Hükümet, bu iş için Altıncı Daire'yi görevlendirmiş, Fransa'nın anlaşmadan vazgeçmesi nedeniyle, köpekler Sivri Ada'da kaderine terk edilmiştir. Bir süre hayvan severler tarafından kayıklarla köpeklere yiyecek ve su taşınsa da çözüm üretilenmemiştir. Zaman içinde köpekler, açlıktan ve susuzluktan ölmeye başlamış ve köpeklerin toplandığı bölgeye halk arasında Hayırsız Ada denmeye başlanmıştır. (Melikoğlu, 2009; 38)

8. ALTINCI DAİRE BELEDİYE BAŞKANLARI

Altıncı Daire kurulduğu 1857 tarihinden, 1913 yılındaki Şehremaneti bünyesine alınana kadar 17 daire reisi (belediye başkanı) değiştirmiştir. Bu başkanlar dışında vekaleten görev yapanlar da söz konusudur. (Beyoğlu.bel.tr,

2018) Osmanlı merkez yönetiminde yaşanan iktidar çekişmeleri belediye başkanının sıklıkla değişmesinde neden olmuş ve belediye hizmetlerinde aksamalara yol açmıştır.

Tablo 1. Altıncı Daire Reisleri ve Görev Süreleri.

BELEDİYE REİSİ	GÖREV SÜRESİ
Mehmet Kamil Bey	1857 – 1860
Emin Muhlis Bey	2 Eylül 1860 - 4 Kasım 1860
Salih Efendi	Kasım 1860 - Eylül 1861
Hayrullah Efendi	Ocak 1862 - Ocak 1863
Server Efendi	Şubat 1863-Mart 1868
Selahaddin Efendi	Mayıs 1868 Vekil, 22 Ekim 1868 - 3 Mayıs 1869, Asil
Ali Rıza Bey	Mayıs 1869 - Aralık 1870
Sakızlı Ohanes Efendi	25 Ocak - 22 Mayıs 1872
Kadri Paşa	10 Ocak 1871 - 02 Aralık 1871 /13 Temmuz 1873 - 13 Ağustos 1873
Muhtar Bey	02 Aralık 1871 - 25 Ocak 1872
Artin Dadyan Paşa	14 Ağustos 1873-12 Nisan 1874/20 Haziran 1875-28 Ağustos 1875
Osman Hamdi Bey	1877 - Temmuz 1878
Edouard Blacque Bey	03 Şubat 1879 - 9 Mayıs 1890/23 Şubat 1893 - 01 Temmuz 1895
Macit Bey	8 Ağustos 1890 - 23 Şubat 1893
Mehmet Ali Bey	12 Temmuz 1895 - 07 Eylül 1908
Hacı İhsan Bey	2 Şubat 1909 Vekil, 22 Mayıs 1909 - 31 Mayıs 1911, Asil
Azimzade M.Fevzi Paşa	04 Haziran 1911 - 05 Ocak 1913

Altıncı Daire belediye reislerinden bazıları uygulamalarıyla dikkat çekmiştir. Bunlardan en önemlisi ilk belediye reisi Mehmet Kamil Bey'dir. İlk belediye reisi olan Kamil Bey, nizamnamenin yayınlanması ve padişah tarafından tasdiki ile göreve başlamıştır. İlk olarak sokakların aydınlatılmasıyla yerel hizmetlere başlayan Kamil Bey yönetimindeki belediye, Dolmabahçe'den getirilen gazlar ile İstiklal Caddesi'ni aydınlatmıştır. Bunu Galata ve Tophane'nin aydınlatılması izlemiştir. 1858'de başlayan ve yaklaşık iki yılda tamamlanan parselasyon çalışmaları da Kamil Bey döneminde yapılmıştır. Akabinde

sokakların adlandırılmasına başlanmış ve Altıncı Daire nizamnamesinin Fransızca yayınlanması gerçekleşmiştir.

Altyapı hizmetlerinin başlangıcı da Kamil Bet döneminde olmuştur. Bölge halkının en çok şikâyet ettiği kaldırımların bozukluğuna çözüm üretilmeye çalışılmış ve Tepebaşı'ndan başlamak üzere kaldırımların onarılmasına başlanmıştır. Artan nüfus nedeniyle mevcut kanalizasyon ağı yetersiz kalmış ve yeni bir kanalizasyonun inşasına başlanmıştır.

Işıklandırılan İstiklal Caddesi'nde yeni bir düzenleme yapılarak, cadde Avrupa başkentlerindeki caddelere benzer hale getirilmiş ve Karaköy kent meydanı yenilenmiştir.

Kamil Bey döneminin en önemli hizmetlerinden biri de hava gazı tesisinin inşasına başlanmasıdır. Dolmabahçe'den gelen gazın, Galata ve Pera'nın tamamen aydınlatılmasında yetersi kalması, yeni tesisin yapılmasına neden olmuştur. Ancak Kamil Bey, tesisi tamamlanmadan görevinden alınmıştır. İlk belediye başkanı Kamil Bey yaklaşık üç yıl süren görev süresince önemli hizmetlere imza atmış ve kendinden sonra gelen belediye reislerinin çalışmalarının temelini oluşturulmuştur.

Altıncı dairenin bir diğer önemli reisi Server Efendi olmuştur. Server Efendi, en başarılı daire reis olarak kabul edilmekle birlikte, Galata ve Pera'ya modern bir şehir görüntüsü kazandırma yolunda önemli adımlara atmıştır. Kadastro çalışmalarına başlanmış ve bölgedeki evler üzerine analizler yapılmıştır. Akabinde yollar ve binalar yönetmeliği çıkarılarak, ahşap binalar yerine kargir binalar yapılmaya başlanmıştır. Tehlike arz eden ahşap binalar yıkılmaya başlanmış ve Galata surlarının yıkım çalışmaları son bulmuştur. Tarihi eserlerin korunmasında da gayret eden Server Efendi, surların yıkılmasıyla ortaya çıkan yazıt ve armaları Altıncı Daire'de depolayarak, kültürel mirasa sahip çıkmıştır.

Yolların genişletilme çalışmaları bu dönemde hız kazanmış ve Taksim-Pangaltı yolundaki gayrimüslim mezarlığı Şişli'ye nakledilerek, yola katılmıştır. Ağa Camii çevre duvarı da yıkılmış ve Pera Caddesi genişletilmiştir. Server Efendi bununla da kalmayarak, daire mühendislerinden Leval Efendi'ye Galata

ve Pera'nın planlarını çıkarttırarak, bu plan üzerinden çalışmalarını sürdürmüştür. Galata- Eminönü Köprüsü'nü yenilemiş ve Taksim Parkı'nın inşasına başlanmasının talimatını vermiştir. Aynı zamanda Taksim ve Galata arasında tramvay yolu inşa etmiştir. Kentlilik bilincinin oluşumuna daire personelinden başlayan Server Efendi, tüm devlet memurlarının yaz-kış evlerinin önünde sokak lambası yakması kararı çıkarttırmış ve aydınlatma gereçlerinin standart olması için de çizimler dağıttırmıştır. Pangaltı ve Beşiktaş da Galata ve Beyoğlu gibi aydınlatılmıştır.

Taksim'in modern bir çehreye bürünmesi de Server Efendi döneminde gerçekleşmiştir. İstiklal Caddesi toz kalkmaması için sulanmış ve Taksim Caddesi'ne bağlanan yollar onarılarak, döşemeleri yenilenmiş ve Pera Caddesi, Grande Rue de Pera adını almıştır.

Halkın temel ihtiyaçlarının karşılanması için Altıncı Daire'nin bu dönemde önemli hizmetleri olmuştur. Server Efendi döneminde, su sıkıntısını çözmek için Bahçeköy Bentleri ve dağıtım şebekesinde yeniden çalışmalar başlanmış ve Pera Caddesi üzerindeki eski su boruları yenilenmiştir.

Belediyenin lüzumsuz harcamalarını kısan Server Efendi, 6. Daire, borçların tesviyesi için bir komisyon kurulmasını sağlamıştır. Bununla birlikte haberleşmenin gelişmesine katkı sağlayan Server Efendi idaresinde Osmanlı Posta İdaresi'nin tüm sokakların adlandırıldığı ve evlerin numaralandırıldığı, postalarının evlerine ulaşmasını isteyen vatandaşların yakınlarına adreslerini bildirebileceklerini belirten duyurusu yayınlandığı bilinmektedir.

İlk belediye hastanesinin kurulması yine bu döneme rastlamakla birlikte Fransız rahibelerin Beyoğlu'nda kiraladıkları bir binada kurdukları "Mecruhin Hastanesi" faaliyete geçmiştir. Bu hastane, salgın sonrasında belediye tarafından devralınarak 6. Daire-i Belediye Hastanesi olarak hizmet vermeye başlamıştır.

Ulaşım hizmetlerinin fiyatlandırılmasındaki farklılık kaldırılarak, yeni bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme Karaköy-Yüksek Kaldırım-Tünel 10 kuruş, Galatasaray 12 kuruş, Taksim 15 kuruş, Pangaltı 20 kuruş, günlük ücret 40 kuruş olarak yeniden belirlenmiştir. Aynı zamanda Belediyenin belirlediği

yerler dışında taht-ı revan park etmek yasaklanarak tüm taht-ı revanlara numara verileceği ve resmi ücretler belirleneceği duyurulmuştur.

İki farklı dönemde görev yapan Edouard Blacque Altıncı Daire'nin başarılı reislerinden biri olmuştur. Ailesi, Fransa İhtilali'nde büyük rol oynayan Edouard Blacque Bey döneminde devrimin izleri görülmektedir. Jean Blacque'nin torunu olan Edouard Blacque en başarılı daire reislerinden biridir. Yerel ölçekte farkındalık yaratan ve gerektiğinde hükümetin yanlış uygulamalarının karşısında duran Blacque Bey, ekonomik sıkıntılara rağmen, başarılı çalışmalarda bulunmuştur.

E.Blacque'nin baskıları sonucu hükümet, Petit Champs'ı (Tepebaşı) belediyeye devretmiştir. Belediye dairelerine hazine yardımının yapılamaması karşısında, zorunlu giderler için borç verilebilmesini sağlamıştır. Evkaf İdaresi'nin Galata Kulesi etrafındaki üç arsayı satışa çıkarması, Galata çevresinin bozulacağı endişesi duyan yöre halkını harekete geçirmiş, Halk ve belediye başkanı Blacque'ın itirazıyla bu satışlar durdurulmuştur.

Mali açıdan da önemli adımların atıldığı bu dönemde, Beyoğlu'nda ikamet edenlere her gün binaların önünü yıkama ve süpürme zorunluluğu getirilmiş. Ayrıca yolların sandık, koli gibi eşyalarla kapatılması da cezaya tabi olmuştur. Temizlik hizmetlerine ayrılan bütçe kısılmış ve belediyeye ek gelirler sağlanmıştır. 6. Daire'nin 7.5 km² lik alanda 200.000 kişilik bir nüfusa ve 33.000 konut ve dükkân bulunan bir bölgeye hizmet verdiği bilgisi eşliğinde gelir ve gider tablosu yayınlandı.

Diğer önemli hizmetler ise, 6. Daire binasının inşaatı başlanması, daire önünden Şişli'ye uzanan tramvay aksının açılışı, Galatasaray-Taksim arası granit parke döşenmesi ve Tepebaşı Bahçesi açılışıdır.

Pera'da su sorunu da bu dönemde çözüme kavuşturulmuş, Pera Caddesi'nin düzeni için cadde üzerindeki mezbaha, kasap dükkânı ve süthane kaldırılmıştır. Ayrıca, fuhuşla Mücadele Komisyonu kurulması da bu döneme rast gelmektedir.

En uzun süre görev yapan daire reisi olan Mehmet Ali Bey ise II. Meşrutiyet'e kadar vazifesini sürdürmüştür. II. Abdülhamit'e yakınlığı ile

bilinen Mehmet Ali Bey, padişahın doğum gününde Pera Caddesi'nde etkinlikler düzenlemiştir.

Galata rıhtımlarının inşaatı tamamlanmış ve 758 metre uzunluğundaki rıhtım hizmete açılmıştır. Bu hizmeti Pera Caddesi'nin parke taşlarla yenilenmesi ve yola taşıdığı için yıkılan eski yapıların yerine, modern binalar ve şık dükkanlar yapılması izlemiştir. Palais de Crystal (Kristal Palas) da eski olması nedeniyle yıkılmış ve yerine yeni bina inşa edilmeye başlanmıştır.

Kayzer'in Alman kulübü Teutonia'ya ziyareti nedeniyle, Yüksek Kaldırım Caddesi kaldırım taşları ile döşenmiş ve Latin Çıkmazıyla Blumberg evi arasındaki bazı dükkanların temizlenmesi için kamulaştırmaya gidilmiştir. Aynı yıl St. Antoine'ın karşısındaki Leonardo Evi adlı apartmanın da yasal çizgiyi aştığı için yıkımı gerçekleşmiştir. Caddeye taşan Leonardo Apartmanı ve yanındaki binanın cepheleri de kesilmiştir. Tüm bu yıkımlar neticesinde Galatasaray-Tünel arası genişletilerek, Galatasaray -Taksim arasındaki ölçüye getirilmiştir. Beyoğlu caddesinden Tarlabası'na kadar olan Misk Sokağı'nın kaldırımları tamiri de Mehmet Ali Bey idaresinde gerçekleşmiştir.

Sağlık hizmetlerinde de önemli gelişmelerin yaşandığı bu dönemde, otel, han, kahvehane, kiraathane, fırın, bekar odaları, hamam, tuvalet, iskelelerde sağlık taraması yapılarak, farelerle mücadele edilmiş ve birçok kişi muayeneden geçirilmiştir. Çiçek salgını için aşı seferberliği başlatılarak, aşı olmayanlara ceza verilmiştir. Altıncı Daire-i Belediye için Avrupa'dan iki adet temizlik makinesi getirilmesi de önemli bir hizmet olarak göze çarpmıştır. (Beyoğlu.bel.tr, 2017)

9. SONUÇ

Galata ve Pera Altıncı Daire-i Belediye, imparatorluğu ayakta tutma çabasındaki, tarihin en büyük devletlerinden olan Osmanlı Devleti'nin batılılaşma çabaları ve bu çabaların sonucu olan yönetimin modernleşmesinin sonuçlarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Tanzimat Dönemi aydınları, savaş mağlubiyetlerinin verdiği sosyal ve ekonomik zararları telafi etmek amacıyla, askeri ve siyasi alanda köklü değişiklikler gerçekleştirme yoluna gitmiştir.

Bu köklü değişimden, yerel yönetimler de nasibini almış ve teze konu olan Altıncı Daire-i Belediye kurulmuştur. Bugünkü Beyoğlu sınırları içinde kalan bölgede, modern belediye hizmetleri yerine getirilmeye başlanmıştır. Devlet yönetiminde yer alan Altıncı Daire, ticaret faaliyetlerinin yoğun olduğu, bölgede yaşayanların ekonomik durumlarının iyi olduğu bir bölgede çalışmalarını sürdürmüştür. Yabancı ülke temsilciliklerinin bu bölgede olması da ilk belediyenin, Pera'da kurulmasına sebep olmuştur. Bölgede yaşayanların, Avrupa'daki yerel yönetim uygulamaları hakkında bilgi sahibi olan bölge halkının, Osmanlı idaresinden de benzer uygulamaları hayata geçirmesi yönündeki beklentileri, Altıncı Daire'nin Beyoğlu'nda faaliyet göstermesinin bir başka nedeni olmuştur.

Galata ve Pera Altıncı Daire-i Belediye, ilk belediye teşkilatı olması bakımından, günümüz belediye hizmetlerinin temelini oluşturmaktadır. Klasik belediye hizmetlerinin tek merkezden yönetilmesi ve kendine ait bir meclis ile yönetilmesi modern belediyedeki ilk uygulamalarıdır. Halen devam etmekte olan Zabıta Teşkilatı bu dönemde oluşmakla birlikte, bazı özellikleri bakımından günümüz belediyelerinde dahi bulunmayan bazı özellikler bulunmaktadır. Altıncı Daire'nin kendine ait bir sulh mahkemesi bulunması, yargı yetkisinin yerel yönetimlerle paylaşılması, bugünün şartlarında dahi oldukça önem arz eden bir gelişmedir. Türkiye'nin merkeziyetçi devlet geleneği göz önünde bulundurulduğunda, yerel yönetimlere tanınan bu imtiyaz, bugün dahi alınması kolay bir karar değildir.

Belediye meclisi incelendiğinde, kent idaresine katkı sağlayacak, alanında uzman kişilerin olduğu bir yapı göze çarpmaktadır. Bugününün belediye meclislerin seçim kazanma kaygısıyla, kent yönetimi hakkında bilgi ve beceri sahibi olmayan ve yerel ilişkilerle mecliste yer alan kişilerden oluştuğundan hareketle, Altıncı Daire Belediye Meclisi'nin daha nitelikli olduğu söylenebilir. Ancak, günümüz belediye organlarının seçimle belirlendiğini, Altıncı Daire reisi ve meclis üyelerinin akıbetinin padişahın iradesine bağlı olduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir.

Altıncı Daire Nizamnamesi incelendiğinde, belediye personelinin sorumlulukları ve yaptırımlar net bir şekilde belirtilmiştir. Belediyeye ait her türlü ekipmandan sorumlu olan daire personellerine ekipmanların kaybolması, bozulması veya amaçları dışında kullanılması durumunda yaptırım uygulanması söz konusudur. Aynı şekilde devleti zarar uğratabilecek eylem ve davranışlar konusunda da maddi cezalar uygulanmaktadır. Altıncı dairenin kamu ihalelerinden, ihaleyi alan kişi veya firmaların sorumluluğu da ihaleyi veren daire reisi ve ihaleyi onaylanan meclislerdir. Daire reisi, ihaleyi alan yüklenicinin ihaleyi zamanında bitirmemesi veya ihale sırasında devleti zarara uğratabilecek eylemlerde bulunması halinde, ihaleyi alan kişi kadar sorumludur. Günümüzdeki ihale kanunundaki yasal sorumluluğun, Tanzimat Dönemi'nden daha az olması ise düşündürücüdür. Kamu yararının korunması konusunda ise, günümüzde araç geçiş teminatlı köprü halleri verildiği göz önünde bulundurulduğunda, 6.Daire'nin bir adım önde olduğu söylenebilir.

Belediye bütçesinin artırılması noktasında ise, Altıncı Daire, günümüzdeki gelir arttırıcı eylemlerin başlangıç noktasıdır. Tünel inşaatı sırasında çıkan toprak oranında belediyeye ücret ödenmesi, bugün belediyenin moloz ve hafriyatlardan ücret almasının dayanağıdır. Belediye meclis üyelerinden bazılarının gönüllü olarak hizmet ettiği düşünüldüğünde, belediye bütçesinin önemli bir gideri kısılmış olmaktadır. Ancak, bugünün belediye meclis üyeleri, başkan yardımcıları, hatta müdürlerinin almış olduğu maaşlarla kıyaslandığında, 6.Daire'nin bütçeyi koruma noktasındaki tavrı daha ileri düzeydedir. Yerel hizmetler için ayrılan bütçe ise, dönem şartlarında oldukça önemli bir meblağdır. Aynı zamanda, harcamaların bütçenin üzerinde olması halinde belediye idarecilerinin sorumlu kılınması ve olası bir fazla harcamanın belediye reisi veya sandık emminden tahsil edilmesi ise, devlete ait kıymetin korunması açısından önemlidir. Buna rağmen, günümüz belediye başkanları veya meclisleri, bütçe konusunda sorumlulukları hususunda, Altıncı Daire idarecilerinden daha az sorumludur. Günümüz belediyeleri Sayıştay denetimine tabii olmalarına

¶ Takvim-i Vekayi

rağmen, harcamaların bütçenin üzerinde olması haline, harcamanın belediye'deki herhangi bir idareciden tahsil edilmesi söz konusu değildir.

Altıncı Daire ise, modern bir şehirleşmenin ilk örneklerini sunmaktadır. Bu alandaki çalışmaları yönetimin yapı taşları olan öngörü ve planlamanın önemine katkı sağlamıştır. Günümüz belediyelerine de modern bir kentin nasıl ve ne şekilde planlanacağı noktasında öncülük etmiştir.

Kaynaklar

- Akın, N. (2011). *19.yy. İkinci Yarısında Galata ve Pera. İstanbul: Literatür Yayıncılık.*
- Ataman, H. (2011). *Tarih Süzgecinde Anadolu ve Denizli 880 Yıl: İzmir: Mediform Matbaacılık.*
- Bareilles, B. (2003). *İstanbul'un Frenk ve Levanten Mahalleleri, İstanbul: Güncel Yayıncılık.*
- Bektaş, S. (2018). *Yerel Yönetimlerde Halkın Yönetime Katılımı ve Kent Konseyi Kurul ve Organlarının Seçimler Belirlenmesi. İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.*
- Eryılmaz, B. (2005). *Osmanlı Yerel Yönetiminde İstanbul Şehremaneti. İstanbul: İlke Yayıncılık.*
- Gürler, A. & Osmanağaoğlu, Ş. (2009). *Türkiye'de Hayvan Hakları Kanunu'nun Tarihsel Gelişimi. Kafkas Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi. 325-331.*
- Keyvanoğlu, M. C. (2017). *1870. Büyük Beyoğlu Yangını. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 169-189.*
- Melikoğlu, B. (2009). *Türkiye'de Kurulan İlk Hayvanları Koruma Derneğinin Tarihsel Gelişimi. Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, 37-44.*
- Orha. Z. (2008). *Osmanlı Devleti'nde Modern Belediyeciliğin Doğuşu Ve Altıncı Daire-İ Belediye Örneği. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.*
- Ortaylı, İ. (1974). *Tanzimat'tan Sonra Mahalli İdareler (1840-1879). İstanbul: Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.*
- Öztürk. A. İ. (2011). *Osmanlı'dan Günümüze İmtiyaz Usulüyle Yürütülen İstanbul Belediye Hizmetleri. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.*
- Sakaoğlu, N. (1995). *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, (7.Cilt)). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.*
- Tekeli. İ. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kent Planlama Pratiğinin Gelişimi. İstanbul: İlke Yayıncılık.*
- Tümerkan. S. (1946). *Türkiye'de Belediyeler Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum. Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları.*
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (CUA), *İstanbul.*
http://bellek.beyoglu.bel.tr/download/155_Yil_Katalog.pdf, Erişim Tarihi: 11.12.18